

Renata Włodarczyk, Grzegorz Ojcewicz

Wybrane aspekty analizy okoliczności i przyczyny śmierci Sergiusza Jesienina

Wstęp

Pełne wyjaśnienie okoliczności i autorytatywne podanie przyczyny tragicznej śmierci wielkiego rosyjskiego poety Sergiusza Jesienina (1895–1925) nie należy wcale do zadań łatwych. Każdy, kto zechce rozwiązać tę wieloaspektową zagadkę, będzie musiał zderzyć się z zawiłą historią Rosji porewolucyjnej, skomplikowanymi biografiami osób sterujących państwem, a także zdać sobie sprawę z powiązań życiorysów wybitnych twórców literatury z ówczesną polityką i politykami.

Celem analizy nie jest przytaczanie i komentowanie całej dostępnej wiedzy na temat podłoża politycznego i kulturowego, które doprowadziło do nagłej śmierci Sergiusza Jesienina, autorzy wyeksponowali to, co się wydarzyło w nocy z 27 na 28 grudnia 1925 r. w leningradzkim hotelu „Angleterre” i tajnym areszcie OGPU przy prospekcie Majorowa 8/23, by przy okazji zaakcentować nie tylko fakt udręczenia osoby samego Jesienina, lecz także świadomego zbezczeszczenia jego zwłok.

Autorzy w swojej monografii „Zabójstwo Jesienina”¹ podali, ich zdaniem, najbardziej prawdopodobną wersję wydarzeń, która w całości uwzględnia wcześniej przeprowadzoną analizę kryminalistyczną. Łańcuch kolejnych etapów zabójstwa kombinowanego tworzyły określone ogniwa, które jedno po drugim starali się wyjaśnić oraz wielokierunkowo zbadać.

Kilka lat trwała praca związana z ustalaniem okoliczności i przyczyny śmierci Sergiusza Jesienina. To wiele i mało zarazem, jeśli weźmie się pod uwagę możliwości dostępu do źródeł pisanych oraz przechowywanych w archiwach rosyjskich fotografii, dokumentujących samo miejsce zdarzenia (apartament nr 5) i ujęcia zwłok w prosektorium Szpitala Obuchowskiego. Nie bez znaczenia okazała się tutaj współpraca z polskimi ekspertami i rosyjskimi przyjaciółmi, przeprowadzone eksperymenty i liczne analizy oparte na odważnych przemyśleniach. Wszystko to pozwoliło na skonstruowanie dość obszernego artykułu „Samobójstwo czy perfidne zabójstwo? Śmierć Sergiusza Jesienina w świetle współczesnej wiedzy kryminalistycznej i historycznoliterackiej, który ukazał się w dwóch kolejnych numerach kwartalnika „Przegląd Policyjny” [4(92) i 1(93)], następnie zaś w monografii przywoływanej

wcześniej. Autorzy mają nadzieję, że ich głos przyczyni się w pewnej mierze do ustalenia prawdy historycznej i tym samym pozwoli oczyścić imię Sergiusza Jesienina z piętna psychopatycznego samobójcy. Chcieliby również, aby ich uwagi zainspirowały kręgi karnistów, którzy mogliby ocenić, na przykład poprawność procedur śledczych w sprawie okoliczności śmierci Sergiusza Jesienina.

Przedmiot badań

W artykule autorzy skupią się jedynie na zasygnalizowaniu najistotniejszych rozbieżności wynikających z kilku przekazów informujących o tragicznym wydarzeniu, tj. ze zdjęć (ryc. 1–8), z rysunków Wasilija Swaroga (ryc. 9) i aktu anatomopatologicznego otwarcia zwłok Sergiusza Jesienina, sporządzonego przez profesora Aleksandra Gilarewskiego po dokonaniu oględzin zewnętrznych i wewnętrznych ciała poety.

Ryc. 1. Rosyjski poeta Sergiusz Jesienin w wieku 30 lat
źródło (ryc. 1, 2, 9): <http://esenin.ru>
Fig. 1. Russian Poet Sergei Yesenin at the age of 30

Ryc. 2. Ciało Sergiusza Jesienina umyte, po tzw. pierwszym makijażu, przebrane w czyste i odprasowane ubranie, z zaczesanymi w miejscu postrzału i innych obrażeń włosami, ułożone do zdjęcia na sofie w apartamencie nr 5 w hotelu „Angleterre”. Uwagę przykuwa nienaturalne ułożenie nóg (szczególnie lewej). W takim stanie 28 grudnia 1925 r. o godz. 16.00 zwłoki Jesienina przetransportowano do Szpitala Obuchowskiego, gdzie następnego dnia prof. Aleksander Gilarewski przeprowadził sekcję. Po autopsji dokonano drugiego makijażu zwłok.

Fig. 2. Washed, dressed in clean and ironed clothes body of Sergei Yesenin after the first mortuary make-up. The hair of the poet are combed so that they cover the received injuries. For the purpose of the photograph, Yesenin was placed on the sofa in the apartment number 5 of the „Angleterre” hotel. One’s attention is attracted by an unnatural position of Yesenin’s legs (especially the left one). In that condition the body was transported to Obuchow Hospital on 28 December 1925 at 4 pm. There, the next day, professor Alexander Gilarevsky performed an autopsy. After the autopsy the body was made-up once again.

Ryc. 3. Prawa ręka denata nienaturalnie zgięta i stężała w skurczu kataleptycznym. Powyżej pokazano ranę dartą z odstającym płatem skórnym ujawnionym na przedramieniu prawej ręki. Obrażenie to powstało najprawdopodobniej po zaczepieniu o rozgięte metalowe ucho u podstawy rękojeści rewolweru Nagant. Na prawej dłoni i stawie przegubowym widoczne są ślady po sznurze z trudem odciganym przez walczącą o życie ofiarę.

źródło: Moisiej Nappelbaum, <http://www.kp.ru/daily/23609.3/46548/>

Fig. 3. The right arm of the deceased is unnaturally bent and hardened in cataleptic spasm. Above, there is a laceration with a protruding flap of skin. On the right palm and articulated joint of Yesenin one can see several marks left by the rope pulled away with difficulty by the victim fighting for his life.

Ryc. 4. Twarz denata po pierwszym makijażu, z dobrze widocznym wgnieceniem w części czołowej, utrwaloną plamą – kraterem pod prawą brwią, zmianami okolic oczodołów i śladami wgnieciań na nosie. W nozdrzach, w prawym otworze tkwi najprawdopodobniej tampon mający zahamować wyciekanie płynów ustrojowych po zadanych ofierze urazach. Widać też wyciek wydzieliny z jamy ustnej.

Fig. 4. Face of the deceased body after the first mortuary make-up, with clearly visible dent of the frontal part, an injury over the right eyebrow, injuries to eye-sockets and the nose. It is highly probable that in the right nostril there is a tampon, placed there to stop the leakage of body fluids. One can also see saliva slobbering from Yesenin’s oral cavity.

Ryc. 5. Górna część tułowia zwłok Sergiusza Jesienina po obdukcji zewnętrznej i wewnętrznej wykonanej przez prof. Aleksandra Gilarewskiego w Szpitalu Obuchowskim w Leningradzie. Nadal dobrze widoczne są zmiany okolicy czołowo-nosowej, oczodołów, kilka bruzd na szyi po zadziergniętej pętli, głębokie wgniecenie i obrzmienie lewego ramienia. Po sekcji przystąpiono do drugiego makijażu.

źródło (ryc. 5, 8): <http://foto.radikal.ru>

Fig. 5. Upper part of Yesenin’s trunk after the autopsy performed by professor Gilarevsky in Obuchow Hospital in Leningrad. The injuries to frontal and nasal parts, eye-sockets and to the neck as well as the injury and the swelling of the left arm are still clearly visible. After the autopsy the second mortuary make-up was put on Yesenin.

Ryc. 6. Uwidoczniona głowa i szyja zwłok Sergiusza Jesienina przygotowanych do drugiego makijażu, po sekcji w dniu 29 grudnia 1925 r. w kostnicy Szpitala Obuchowskiego. Zaznaczono bruzdy na szyi poety z wyraźnym odciskiem plecionego sznura. Powyżej prawego ucha widać tampon zatykający otwór wlotowy po postrzale z broni palnej, najprawdopodobniej z rewolweru Nagant kal. 7,62, oddanym ze stosunkowo bliskiej odległości.

Fig. 6. The head and the neck of Yesenin's body ready for the second mortuary make-up after the autopsy performed in the mortuary of the Obuchow Hospital on 29 of December 1925. The injuries to Yesenin's neck and the impression of the rope are specially marked. Above the right ear one can notice a tampon blocking the inlet made by the shot (probably from Nagat caliber 7,62) The shot was taken from a relatively close distance.

Ryc. 8. Zbliżenie na twarz poety z dobrze widocznymi zmianami, chociaż już po trzecim makijażu, w dniu pogrzebu 31 grudnia 1925 r. w Moskwie. Ciągłe obrzmiałe, pokryte sińcami czoło i policzki, nie zszedł jeszcze siniec okularowy oczu, mimo wypełnienia widocznego zagłębienia uszkodzonej kości czaszki w okolicy czołowej, prawego oka i nosa.

Fig. 8. A close-up to the face of Yesenin after the third mortuary make-up with clearly visible injuries.

It was taken on the funeral day (31 December 1925) in Moscow. Yesenin's forehead and cheeks are still swollen and covered with bruises. The bruise on Yesenin's eye-socket is still visible.

Ryc. 7. Gipsowa maska pośmiertna Sergiusza Jesienina przechowywana w Domu Puszkiniowskim w Sankt Petersburgu. Uchodzi ona za najlepszą, z punktu widzenia kryminalistycznego, wśród wszystkich pośmiertnych masek poety, jakich użyto podczas badań porównawczych.

Źródło: Śmierć Siergieja Jesienina: dokumenty, fakty, wersje. Materiały komisji ds. wyjaśnienia przyczyn śmierci poety Rosyjskiego Komitetu Pisarzy im. S. Jesienina.

Fig. 7. Gypsum death mask of Yesenin held in St Petersburg. It is considered to be the best, from the forensic point of view, of all the death masks of the poet used in course of comparative examinations.

Niemalą wartość dowodową w ustalaniu okoliczności i przyczyny śmierci Sergiusza Jesienina mają rysunki wykonane przez Wasilija Swaroga na miejscu ujawnienia zwłok poety, tj. przed południem 28 grudnia 1925 roku, w naturalnie oświetlonym apartamencie nr 5 hotelu „Angleterre”. Autorzy przypisują im niemałe znaczenie kryminalistyczne. Na szczególną uwagę zasługuje zwłaszcza szkic przedstawiający całą sylwetę martwego ciała poety. Swarog jako jedyny zarejestrował widok denata bezpośrednio po uwolnieniu go z pętli i ułożeniu na podłodze. Artysta w swoim przekazie zawarł wiele cennych informacji, dając w ten sposób możliwość przybliżenia się do rozwikłania trudnej zagadki z odległej przeszłości. Na rysunku wyraźnie widać, że prawa ręka jest nienaturalnie wygięta i stężała w łokciu; zaznaczono m.in. ślady obrażeń na dłoni, odcinku między dłonią a łokciem, aż do ramienia. Swarog narysował rozwichrzone, w nieładzie i posklejane włosy. Na twarzy, zwłaszcza w okolicy prawej skroni, zakreślił też strzał i zasinienia jako skutek pobicia (na

wszystkich szkicach Swaroga jest to uwiecznione). Na szyi dostrzec można odwzorowania bruzd po pętli wisielczej. Koszula podciągnięta, z obnażoną okolicą pępka. Na torsie leży wyrwana szelka, a spodnie zagadkowo rozchylone, rozpięte i lekko spuszczone. Widać kalessy zapięte tylko na jeden guzik, które w kroczu odsłaniają okolicę wzgórka łonowego. Nogi nienaturalnie ułożone i w takiej pozycji stężałe, przy czym prawa stopa jest silnie skręcona w prawo pod kątem

ne ciemnoczerwone wybroczyny krwawe.”; „Ciemnofioletowy kolor kończyn dolnych wybroczyny krwawe na nich wskazują na to, że denat w stanie powieszenia znajdował się przez długi czas”; „Rany na górnych kończynach mogły być zadane przez samego denatę i jako powierzchniowe, wpływu na śmierć nie miały.”; „W krtani i tchawicy – pienisty śluz, błona śluzowa jasnoróżowa. Płuca leżą w klatce piersiowej swobodnie. Serce wielkości pięści denatę, w jego jamach płynna krew. W żołądku około 300 cm³ półpłynnej treści”; „Po

Ryc. 9. Szkic Wasilija Swaroga
Fig. 9. Sketch of Vasili Swarog

dziewięćdziesięciu stopni, a prawdopodobnie wykręcona lewa noga wyraźnie wspiera się na prawej.

Autorzy uważają, że Swarog świadomie nie nakreślił linii konturowej lewego boku denatę (okolice biodrowej), która w normalnych warunkach powinna bieć od korpusu do lewej nogi. Niewątpliwie wskazuje on na obecność obrażeń (wykręcenia, złamania), których artysta nie mógł naszkicować i pokazać odbiorcy. Ciekawie ułożona jest także głowa Jesienina, która wskutek złamania rdzenia kręgowego przechyliła się nieco w prawo i prawdopodobnie wcale nie stężała. Gdyby odcinek szyjny kręgosłupa nie był naruszony, zostałaaby zachowana jego ciągłość, więc głowa denatę miałaby pozycję znacznego odchylenia bardziej w lewo, a nie przyjęła usytuowania prosto.

Przyglądając się udostępnionym zdjęciom martwego ciała Sergiusza Jesienina i analizując akt pośmiertny sporządzony przez prof. Aleksandra Gilarewskiego po dokonanej przez niego sekcji zwłok poety, nasuwa się wiele wątpliwości natury kryminalistycznej, medycyny sądowej, psychologicznej, moralnej itp. Niewątpliwie pytania ekspertów rodzą się pod wpływem zamieszczonych tam określeń, na przykład: „Otwory nosowe czyste”; „Usta zaciśnięte”; „Asfikcja wywołana uciskiem na drogi oddechowe”; „Kończyny dolne ciemnofioletowego koloru, na goleniach w skórze zauważał-

środku czoła, nad nasadą nosa – wgnieciona bruzda długości ok. 4 cm i szerokości 1 1/2 cm”; „Pod lewym okiem – niewielkie powierzchniowe otarcie naskórka”; „Kości czaszki całe, pod płatem skórnym w miejscu wgniecionej bruzdy w części czołowej znajduje się niewielkie podbiegnięcie krwawe.”; „Na szyi nad krtanią – czerwona bruzda, biegnąca od lewej do góry i zanikająca około małżowiny usznej z przodu; „z prawej bruzda biegnie nieznacznie w górę ku części potylicznej, gdzie zanika; szerokość bruzdy równa jest gęsiemu pióru...”².

W opisie obducenta zwraca uwagę nietypowe określenie przez niego grubości bruzdy wisielczej, odpowiadającej szerokości „gęsiego pióra”. Z całą pewnością określenie to nie odpowiada standardom medycznym i nie używano go nawet w ubiegłym stuleciu. A zatem można domniemywać, że prof. Gilarewski przemycił w tekście swojego aktu cenną informację³.

Ponadto w analizowanej treści „Aktu anatomopatologicznego otwarcia zwłok” brak jest ustosunkowania się obducenta do otworu widocznego przy prawej małżowinie usznej z włożonym weń tamponem. Na zdjęciu wykonanym po ujawnieniu zwłok w hotelu, odcięciu pętli i ułożeniu ciała w pozycji leżącej, otwór ten zakryto włosami, natomiast na fotografii wykonanej podczas autopsji widać wygolony odcinek skóry przy prawym

uchu z zatkanym otworem wlotowym po postrzale. Biegły nie odniósł się również do tylnych okolic potylicy, gdzie musiały wystąpić przeciw rany z otworami wlotowymi po strzałach oddanych z bliskiej odległości w prawą okolicę oka i skroń nad prawym uchem.

Wnioski

1. Na podstawie wieloaspektowej analizy okoliczności i przyczyny nagłej śmierci Sergiusza Jesienina autorzy twierdzą, że poeta padł ofiarą okrutnego zabójstwa. Jego zgon poprzedziło brutalne przesłuchanie w tajnym areszcie OGPU, połączone z przemocą fizyczną i torturami.
2. Autorzy uznają, że bezpośrednią przyczyną śmierci poety stało się zadzierzgnięcie, które mogło skutkować nawet przerwaniem ciągłości rdzenia kręgowego.
3. Dwa strzały oddane z broni palnej trafiły już najprawdopodobniej w martwe ciało poety.
4. Znaczną kryminalistyczną wartość dowodową w ustalaniu rzeczywistych okoliczności i przyczyny śmierci Sergiusza Jesienina mają rysunki Wasilija Swaroga.
5. Dokumenty procesowe, które wiążą się ze sprawą Jesienina, powstawały pod presją czasów i grzeszą wieloma niedoskonałościami merytoryczno-formalnymi.
6. Wiele przemawia za tezą, że akt obducenta został świadomie przez niego skonstruowany tak, aby stać się świadkiem ewidentnego zabójstwa Sergiusza Jesienina.

PRZYPISY

- 1 Chodzi o studium kryminalistyczno-historycznoliterackie pod tym samym tytułem, które zostało wydane w 2009 r. nakładem Wydawnictwa i Poligrafii WSPol. w Szczecinie.
- 2 Są to fragmenty aktu anatomopatologicznego otwarcia zwłok Sergiusza Jesienina w tłumaczeniu Grzegorza Ojcewicza. Zob. Акт намологоаномического вскрытия тела Есенина; wersja elektroniczna <http://ru.wikisource.org/wiki>.
- 3 Rozwinięcie tej hipotezy można odnaleźć zarówno w artykule „Samobójstwo czy perfidne zabójstwo? Śmierć Sergiusza Jesienina w świetle współczesnej wiedzy kryminalistycznej i historycznoliterackiej”, jak i monografii autorów.

BIBLIOGRAFIA

1. Ojcewicz G., Włodarczyk R.: Samobójstwo czy perfidne zabójstwo? Śmierć Sergiusza Jesienina w świetle współ-

czesnej wiedzy kryminalistycznej i historycznoliterackiej, cz. 1, „Przegląd Policyjny” 2008, nr 4(92), s. 5–39.

2. Ojcewicz G., Włodarczyk R.: Samobójstwo czy perfidne zabójstwo? Śmierć Sergiusza Jesienina w świetle współczesnej wiedzy kryminalistycznej i historycznoliterackiej, cz. 2, „Przegląd Policyjny” 2009, nr 1(93), s. 5–22.

3. Ojcewicz G., Włodarczyk R., Zajdel D.: Zabójstwo Sergiusza Jesienina. Studium kryminalistyczno-historyczne, WWiP WSPol., Szczecino 2009.

Streszczenie

Głównym celem artykułu jest przedstawienie wybranych aspektów dotyczących analizy okoliczności i przyczyny śmierci rosyjskiego poety Sergiusza Jesienina (1895–1925). Ta kontrowersyjna postać była ikoną swoich czasów i zagadką dla wielu ludzi tamtej i obecnej epoki. Przyczyny śmierci legendy lat dwudziestych o niezwykle skomplikowanej osobowości, którą był Sergiusz Jasienin, budzą do dzisiaj wiele emocji. Na podstawie wieloletnich badań autorzy doszli do wniosku, że poeta był katowany, a następnie zamordowany. Przeprowadzone eksperymenty (opisane w książce pt. Zabójstwo Sergiusza Jesienina. Studium kryminalistyczno-historyczne) oraz związana z tym analiza mają za zadanie oczyścić honor Jesienina i zdjąć z niego piętno samobójcy. Niniejsze rozważania oparto na wielu archiwalnych dokumentach i fotografiach związanych ze śmiercią Sergiusza Jesienina, a także na dokonanych eksperymentach, pozwalających stworzyć określoną wersję kryminalistyczną.

Słowa kluczowe: analiza kryminalistyczna, wersja kryminalistyczna, eksperyment, zabójstwo kombinowane, śmierć poety Sergiusza Jesienina.

Summary

The essential aim of this article is to present some aspects concerning the analysis of circumstances and causes of death of the Russian poet Sergei Yesenin (1895–1925). This controversial figure was an icon and a secret of his times. In fact, he remains so also for many contemporary people. The reasons behind the death of Sergei Yesenin – the legend of 1920s with an extremely complicated personality – constantly evokes very strong emotions. Long years of studies allowed the researches to state that the poet was tortured and finally murdered. The conducted experiments (described in the book entitled *The Murder of Sergei Yesenin. Forensic and Historical Study*) and the literature connected with it, aimed at cleaning the honour of Yesenin and removing the stigma of the suicide. The present elaborations are based on numerous archival documents and photographs concerning Yesenin's death, as well as on the performed experiments that altogether allowed to reconstruct the past events.

Keywords: forensic analysis, forensic reconstruction of events, experiment, combined homicide, death of the Russian poet Sergei Yesenin.